

Проект: Производи и хемиска безбедност на Балканот

Издавач

Новинари за права на жени и деца и
заштита на животна средина

Автори

Наташа Доковска Александра Накова Александра
Караиванова Филип Спировски

Лектор

Цветлана Радевска

Печати: КАРАКИРОВ доо

Тираж: 500

Скопје, Март 2011

www.jhrmk.org

Играчките низ историјата

Од магични фигури до видео игри

Развојот на денешниот поим за играчките потекнува од средината на 16 век, а за еден од првите конструктори се смета Рене Декарт, кој што изработил механичка фигура на млада девојка, за да го прикаже сопственото сфаќање за луѓето како совршени машини. Секое наредно истражување за развојот на играчките набрзо покажува дека играчките ретко се споменуваат во историските прегледи и во споредбените студии на различните култури. Тоа не значи дека не постоеле работи со кои некогаш се играло. Англискиот социолог Брајон Сатон Смит тврди дека од најдамнешни времиња, во племенските друштва, за девојчињата се правеле кукли, а за момчињата лак и стрела. Децата си играле со кал, гранчиња и каменчиња и од тоа правеле копии на куките. Првобитното сфаќање на играта видливо е и денеска: покрај толку скапоцени акциони херои и видео- игри, многу малите деца и понатаму си играат во песок и кал.

Почетокот на употребата на играчките социолозите ја објаснуваат со друштвениот карактер - тоа е дел од воспитувањето кое што го спроведувале возрасните и комуникацијата помеѓу децата. Играта која што преовладувала во историјата била игра со други деца,

а не игра со играчки. И покрај тоа што и денешните деца повеќе би сакале да си играат со врсници, често се приморани да играат самите со своите играчки. Колку се родителите побогати, толку е и почеста појавата со помош на скапи играчки децата да се држат во домот и да играат безбедно, наместо да се дружат на небезбедните улици. Исто така, денешните деца се повеќе единци, или пак разликата во години помеѓу браќата и сестрите е голема поради поинаквото планирање на семејството, па и начинот на игра им е доста поинаков во однос на децата од времето на создавањето на цивилизацијата.

Педагогијата на Џон Лок

Тоа што го знаеме за играчките од тој период, обично е поврзано за возрастите и за верските обреди, иако има некои докази дека во некој прилики користените сакрални предмети дополнително им биле подарувани на децата за да си играат со нив. На пример, мала изделкана дрвена фигура која го претставува Стариот Човек - Господ на јужноамериканското племе Кадавео Индијанци, децата можеле да ја користат како играчка. Змај или маска, исто така претставувале дел од верските обреди, а децата понекогаш ги користеле

како играчки.Измислувањето на работи кои што би се користеле исклучиво за играње на децата не било во мода, т.е. играчките не се доживувале како основен дел за растење и воспитување во друштвената заедница.

Дури постепено во 17, а во потполност во 18 век, некој просветари почнуваат да ја признаваат детската игра и играчките како подобно средство за едукација. До тогаш самиот израз играчка се употребувал за да се означи производ без поголема вредност- тој не бил толку поврзан за децата, колку за ефтини предмети и дребулии. Модерниот збор играчка има задржано нешто од тој традиционален призвук на неважност и тривијалност. На англичаниецот Џон Лок обично му се препишува идејата дека играчките не се обични трачарии и дека на децата треба да им се даваат за да се забавуваат и образуваат. На Лок му се препишува популаризацијата на коцки со букви кои што станале познати како Локовикоцки, а се користеле за описменување. Локовата работа со играчките била водена од идејата децата да се тргнат од улицата, бидејќи се сметало дека тоа е место на грубост и пороци.

Иако постојат докази дека подвижните машини се користеле како панаѓурска и циркуска атракција за забава на елитата уште од 1400 год., дури од 18 век започнува производството на првите играчки.

Тие изуми кој што ги забавувале децата, но и постарите, биле: подвижни патки што квакаат, овци што блеат, кучиња кои што лаат, различни фигури што свират различни музички инструменти, мали птици што пеат и рипаат од кутија, џуџести изработки во кој селските занаетчи се движат, кукли што ја викаат мајката...

При крајот на 18 век се препознава далеку посериозниот пристап на правење поучни играчки и игри, како што биле картите за учење географија, историја и астрономија. Посебни сложувалки се измислени во 1760, со цел да го олеснат учењето на основното собирање. Производителите на овој тип на играчки ги рекламираше со слоганот “спојте го корисното со забавното”. Во наредниот век е зачнат развојот на меѓународниот пазар на играчки, чии што производители биле сместени во Англија и Германија. Според зборовите на Џон Бруер, историчар од Јел, “Снабдувачите таквите играчки ги продавале многу повеќе од забавните предмети. Тие продавале своеврстен друштвен морал кој ја нагласувал вредноста, поштеноста и индивидуалниот напор.”

На почетокот на 20 век, а посебно во втората половина, се карактеризира со технолошко забрзување кое што исто така ќе се одрази и на играчките и од нив ќе направи посебна индустрија. Потрошувачкото друштво, култот за Божиќните играчки и Дедо Мраз во

комбинација со современите технички достигнувања, чиј што типичен производ се видео игрите и компјутерите, ги донесе играчките на место за кое Декарт, Лок и Фребел не можеле ниту да сонуваат.

Играчките во Македонија

Ситуацијата ниту во Македонија не е поинаква. Некогашните играчки, се заменети со видео игри од каде има само насилство, а на пазарот на играчки, продавниците и тезгите и понатака се полни со играчки кои што можат сериозно да ги загорзат животот и здравјето на децата, а кои што воглавно се произведени во Кина.

Според информациите до кои дојде истражувач-киот тим на Новинари за права на жени и деца и заштита на животната средина, Македонија е една од ретките земји во регионот во која нема производство на играчки. Имено, резултатите од нашето истражување покажуваат дека во Македонија има 10 фирми кои се регистрирани за увоз на играчки и кои се занимаваат со таа дејност. Од нив 7 фирми увезуваат 50 светски брендови на играчки кои ги исполнуваат европските стандарди за безбедност на играчките, додека останатите три фирми кои се регистрирани за играчки увезуваат производи со сомнителен состав, односно играчки за кои најчесто не се знае потеклото. Сепак,

според аналитичарите на пазарот на играчки проблемот не е со оние увозници чии што играчки поминуваат легално на царина и кои по покажаниот сертификат за безбедност издаден од Државниот санитарен и здравствен инспекторат, се дистрибуираат на пазараот. Проблемот е со оние играчки кои нелегално доаѓаат на македонскиот пазар и претставуваат 70 отсто од македонскиот пазар на играчки.

Доказ за тоа се и големиот број на играчки кои се наоѓаат на пазарот, а кои се наоѓаат на листата на забранети производи на ЕУ, позната како RAPEX (http://ec.europa.eu/consumers/ddzna/rapedzh/rapedzh_archives_en.cfm). Имено, RAPEX листата на Европска Унија е листа на која се наоѓаат производите кои не ги задоволуваат стандардите пропишани во ЕУ и се забранети за дистрибуција, а која листа еднаш неделно, се дополнува со нови производи кои во својот состав докажано содржат штетни хемикалии кои се опасни по здравјето на децата. Тимот од истражувачи кои работат на овој проект пронајдоа 20тина играчки на RAPEX листата присутни и во продавниците низ Скопје.

Во продавниците слободно се продаваат детските играчки произведени на Далечниот исток, а кои што можат сериозно да ги загорзат животот и здравјето на децата. Станува збор за пластичните лулашки што свират, патките за капење и пазлс тепих слојувалката.

Само колку за илустрација, на листата RAPEX на Европската комисија, ставени се лулашката, инаку произведена во Унгарија, покрај која пишува дека производот е опасен бидејќи постои сериозен ризик од задушување, затоа што детското главче многу лесно може да се заглави. Покрај сликата на три гумени патки за бањање, призведени во Кина, стои предупредување дека споменатите играчки во себе содржат фталат омекнувач, кој што веќе со години се исфрла од употреба затоа што ги оштетуваат црниот дроб, бубрезите, а во организмот можат да делуваат како женскиот хормон естроген пореметувајќи го разојот и делувајќи на репродуктивниот систем. На листата се нашле и омилените бебешки играчки, сунѓерестите сложувалки на кои бебињата лежат и кои што во играта често ги ставаат во уста. Покрај нивната слика стои предупредувањето од ЕУ во кое пишува дека сложувалките во себе содржат опасни и иритирачки материји кои што можат да делуваат на кожата и на централниот нервен систем.

Ова се само мал дел од примерит дека играчките кои не подлежат под Директивите за играчки и релевантниот европски стандард EN 71, кај нас слободно се продаваат.

Една од причините е во нехармонизираното законодавство, имено она што важи за земјите од ЕУ, според закон немора и не важи и во Македонија. Па

оттаму, за разлика од европските земји, кои што со ригорозни инспекции и проверки на квалитетот се обидуваат да го смират огромниот увоз на отровни играчки, во Македонија тоа е скоро невозможна мисија.

Не купувајте играчки без декларација

Според Законот на Република Македонија, детска играчка е секој производ или материјал произведен и наменет за играње на деца на возраст помала од 14 години. Истата може да биде пуштена во промет само доколку не ја загрозува безбедноста и здравјето на децата или на трети лица, доколку се користи на планираниот/ предвидениот начин. Секоја играчка, имајќи го во предвид рокот во кој играчката може да се користи, пред нејзиното пуштање во промет мора да ги исполнува основните безбедносни, здравствени услови пропишани со закон. (Под: пуштена во промет се подразбира и продажба и бесплатна дистрибуција на играчката). Доколку детските играчки не ги исполнуваат основните безбедносни услови во однос на физичките, механичките, хемиските, електричните и хигиенските својства, истите не смеат да бидат пуштени во промет. Тие не смеат да содржат радиоактивни елементи или супстанции. Својствата кои смеат/не смеат да ги содржат играчките се пропишани од страна на Министерот за Економија во согласност со Министерот за здравство.

Со цел намалување на ризиците при користење на детските играчки во врска со безбедносните и здравствените услови, играчките мора да се придружени со соодветни јасно видливи писмени предупредувања и опомени.

И додека во законот ригорозно стои дека секоја играчка која ќе се најде на пазарот, односно ќе биде пуштена во поромет, мора да содржи декларација која ќе содржи податоци кои се вистинити, јасно видливи и читливи, напишани на македонски јазик и кирилско писмо. Можно е и истовремена употреба, покрај македонскиот јазик декларацијата да е на друг јазик и знаци лесно разбирливи за потрошувачот. Според законот за заштита на потрошувачи декларацијата мора да ги содржи следниве податоци:

- назив на производот, односно име под кое производот се продава;
- состав на производот;
- начин на одржување на производот;
- начин на употреба на производот;
- индустриски дизајн, трговска марка или ознака на производот, ако се смета како битен елемент на производот;
- дата на производство и рок на употреба, доколку е истото пропишано;
- фирма и седиште на производителот, односно на трговецот, доколку има своја трговска марка за

производот и се претставува како производител, а за увозните производи и фирма и седиште (полна адреса на увозникот) , како и земјата на потеклото;

- предупредување за можна опасност при употреба, доколку таква опасност постои;

- изјава на производителот за постоење на изменети својства на производите, состојци на деловите и додатоците, односно за какви измени се работи и

- изјава на производителот за усогласеност на производите со пропишаните услови;

За податоците од декларацијата за увозните производи одговорен е увозникот. Содржината на декларацијата за одделни производи или група производи ја пропишува министерот надлежен за соодветна област.

За жал, една декларација за играчки во Македонија, изгледа вака:

Како што може да се види, на декларацијата стои само името на увозникот и извозникот, потеклото на играчката и нејзиното име.

И покрај тоа што во царинската управа истакнуваат дека нивна работа е да утврдуваат дали робата која што се увезува ја има сета неопходна документација, како за здравствена т.е. санитарна исправност, така и дали бројот на документите одговара со бројот на увезените, сепак најголем број на играчки во продажба доаѓа по илегални патишта.

За разлика од земјите од Европа, каде што од понудата на играчки интензивно повлекуваат 83

различни артикли од реномираната американска фирма “Фисхер-Прице” поради сомневање дека имаат премногу олово во бојата, повеќето домашни продавници во својата понуда и понатаму имаат огромен број на играчки од овој производител.

Увозниците на овој бренд, пак, се жалат дека неможат да ги повлечат играчките од продажба, иако се информирани за повлекувањето на истите во земјите од ЕУ, бидејќи најголемиот дел од нив играчките не ги увезуваат директно од фирмата, туку од некоја друга фирма која ја има франшизата за работа на пр. на Балканот.

Сепак, невниманието на родителите при купувањето на играчките всушност е играње со детското здравје.

Доколку играчките немаат декларација кој што мора да ги содржи податоците за производителот, квалитетот и составот, не треба да се купуваат бидејќи е многу веројатно дека се штетни по здравје. Затоа она на што родителите треба да внимаваат кога купуваат играчка е дали таа ги има следниве податоци:

а) Дали играчката има декларација која ги содржи податоците за производителот, земјата на потекло, увозникот, дистрибутерот, квалитетот, составот, датумот на производство, начинот на употреба, одржувањето или чувањето на производот.

б) Дали играчката има предупредување за штетните или опасни дејствија, во зависност од возраста (ограничување на возраста кога детето може да ја користи играчката).

в) При купувањето на пластични играчки треба да се внимава на тоа да пишува дека производот е PVC FREE, или NON TOXIC. Кај фарбаните играчки на декларацијата треба да стои и дека е користена нетоксична т.е. безбедна боја.

Кој е одговорен за безбедноста на играчките?

Министерствата за здравство и за економија се одговорни за исправноста само на оние пратки кои што во земјата влегуваат по легален пат и кои што се продаваат на пропишани места. Лабораториските

анализи се изведуваат во овластени лаборатории, односно во Државниот санитарен инспекторат и дури после тие проверки, се одобрува нивниот увоз. Ознаката ЦЕ би требала да биде гаранција во поглед на исправноста, но играчката треба да има здравствен сертификат од производителот – велат во министерството за здравство и додаваат дека на годишно ниво е утврдено околу 3% неисправни играчки при увоз, а неисправноста се однесувала на непостојаноста на боите и кубењето на косите од куклите.

Производителите на играчки најчесто вложуваат средства во маркетинг и нови производства, но не и во истражувањата за тоа какво влијание имаат тие врз децата. За квалитетот на производите кои што секојдневно поминуваат низ рацете на момчињата и девојчињата, контрола обавува санитарната инспекција, но скоро никој не се занимава со прашањето какво влијание имаат лошите играчки врз најмладите. Психологот Анета Пеновска вели дека производителите на играчки не се баш заинтересирани да учествуваат во подобрување на квалитетот на нивните производи. Играчката едноставно не е само предмет за игра, во неа се содржат многу значенија - од тоа кои им ја подарил, како се употребува, па се до нејзината улога во животот на детето. Поврзаноста на положбата на децата и барањата на возрасните во однос на нив се

прекршуваат токму низ играчките. Стручњаците напоменуваат дека играчката понекогаш може да биде другар во осаменоста, а некогаш прекрасен извор на истражување и откритија.

Играчките имаат свое место во семејството, науката, технологијата, пазарот, економијата, маркетингот, но и воспитувањето и образованието.

Тие пренесуваат многу пораки кои што им се упатуваат на децата-од оние најлошите, кога играчката е предмет на договор за испиеното млеко, доброто однесување и оценките, до амбициозната желба детето нешто да научи.

Најновите истражувања во светот покажуваат дека децата не играат креативно, имаат проблеми во меѓусебната комуникација и дека не научиле во играта да го контролираат своето однесување или да ги почитуваат соиграчите. Нешто од тоа би можело да се избегне доколку децата би се развивале со добра играчка.

Забранети за во ЕУ, одобрени за во Македонија?!

Играчки кои се забрането во ЕУ, а кај нас можат да се најдат речиси во секоја продавница. Дел од нив се следниве:

Гумени играчки - Жолти патки Земја на потекло: Кина.

Опасност: хемиски ризик.

Оваа играчка претставува опасен хемиски ризик бидејќи 40,5 отсто од тежината претставува дисононил фталат исононил (ДИНП), што го преминува дозволениот максимум од 0,1 процент од дозволената тежина.

Патка која се влече и испушта звуци Земја на

потекло: Холандија. Опасност: ризик од труење.

Оваа играчка претставува ризик од труење за децата зато што содржи прекумерна количина на олово и хром во црвената боја (олово 618мг/кг, хром 113мг/кг).

Играчки кои при притискање испуштаат звуци

Земја на потекло: Кина.

Опасност: гушење, хемиски ризик и оштетување

на слух.Производот претставува вистински ризик од

гушење затоа што механизмот за свирење во текот на

тестовите за напрегање се одвојуваат и застануваат во

цилиндерот за мали делови. Тие играчки претставуваат

сериозен хемиски ризик зато што содржат фталат

31,9 посто, а тој е квалификуван како втора категорија

отровност за репроматеријали.

Ограда за бебе

Земја на потекло: Италија.

Опасност: хемиски

ризик.

Овој производ претставува сериозен хемиски ризик зато што пластичните делови на производот содржат прекумерна количина на фталат естер ДЕХП, 20,8 отсто од тежината на производот.

Компјутерски игри

Она што загрижува во последно време е што компјутерот сосема ги потисна играчките! Наместо да си играат со кукли и камиони, или пак едни со други, девојчињата и момчињата се дружат со машина. Развојот на технологијата и се поголемата присутност и достапност на компјутерите во секојдневниот живот на детето директно се одразуваат на начинот и на содржината на игрите. Анкетата на ЈЦВЕ, која што ја пополниле повеќе од 500 родители, покажува дека дете од шест години во текот на работниот ден поминува околу 105 минути пред компјутер, додека за време на викенд тој период се зголемува за 50 минути.

English version

Project: Products and chemical safety in the Balkans

Publisher: JCWE

Natasa Dokovska
Aleksandra Nakova
Aleksandra Karaivanova
Filip Spirovski

Translate
Filip Spirovski

Print: KARAKIROV doo

Copy: 500

Skopje, March 2011
www.detstvo.org.mk

Content:

Abbreviations

Introduction

Toys through the History, The magical figures to video games

Pedagogy of John Locke

Toys in Macedonia

Definition of toy

Labels in toys

The problems with labels

Who is responsible for toy safety?

Prohibited in the EU, approved in Macedonia?

Computer game

Abbreviations:

RAPEX - EU rapid alert system for all dangerous consumer products, with the exception of food, pharmaceutical and medical devices

EN71 - European standard EN 71 specifies safety requirements for toys.[1] Compliance with the standard is legally required for all toys sold in the European Union

CE - Conformité Européenne (European health & safety product label)

DINP - Diisononyl Phthalate

DEHP - Diethylhexylphthalate

EU- European Union

Introduction

We live under the presumption that toys are safe for our children. However, as the recent massive recalls have shown us, this is not so. For example, toys we buy in Macedonia, the Balkan region, and in the EU can contain lead and a number of other highly toxic chemicals or allergens. The inspection of imported toys, which make up about 90% of the market, is very random, and to this date no common international or regional labelling exists that allows parents to buy toys responsibly.

Macedonia has a “consumer law”. The law is quite general and enforcement is not ensured. There seem to be no sub-regulations limiting hazardous chemicals in consumer products, comparable to for example the EU toy safety or cosmetics directives. According to the “consumer law” all consumer products that come into Macedonia can be subject to testing, but many products enter the country uncontrolled and many are sold on street markets. The inspectorate for health protection has done some sample testing and found imported toys from Asia which contained cadmium.

Certain types of chemicals can build up to dangerous levels in humans causing adverse reproductive, developmental, immunological, hormonal and carcinogenic effects. With respect to reproductive health, exposure to these chemicals can lead to miscarriages, low birth weight babies and premature births. Women who have accumulated these kinds of chemicals in their lipids or body fat can pass as much as one third of their toxic burden to their infant children, both prenatal and after birth through breastfeeding. Sound management of chemicals can lower a woman's risk of contamination and improve maternal health, therefore improving the health of future generations.

In Macedonia, general health statistics are based on regular collecting of mortality and morbidity data as well as data for hospital services, utilization and resources. Unfortunately, the data from regular health statistics are not suitable for use in identification of chemical related diseases and conditions. The baseline level of chemicals in the human body is most important for identification of chemical exposure. The Republic of Macedonia does not have a regular bio monitoring programme for identification of baseline chemical contamination. The lack of a list of bio-exposure limits and bio monitoring program for assessment of most relevant biological indicators do not allow a framework for appropriate health impact assessment. Finally, there is no comprehensive approach to identifying multiple exposures to different media and for more than one chemical.

The Ministries of Economy, Health Care, Labour, and Social Policy have responsibility for the environmentally sound management of toxic chemicals. In addition, the Agency for Labour Medicine and the Ministries of Agriculture, Forestry and Water Management; and Urban Planning, Construction and Environment play a role in this issue area. Inter-ministerial cooperation on product and chemical safety is however limited. The European Union regulations in the environment and public health area are among the top priorities – there is on going process of harmonization.

Macedonian NGO – Journalists for children and women rights and environmental protection as partner in the EuropeAid project “Product and Chemical safety in the Balkans” , leading by Women from Europe for Common Future, made a small research about the situation with the toys market in the country. In this Inventory of toys you can find some information which was available for us. Unfortunately, more of the information is closed, yet.

The Ministries of Economy, Health Care, Labor, and Social Policy have responsibility for the environmentally sound management of toxic chemicals. In addition, the Agency for Labor Medicine and the Ministries of Agriculture, Forestry and Water Management; and Urban Planning, Construction and Environment play a role in this issue area. Inter-ministerial cooperation on product and chemical safety is however limited. The European Union regulations in the environment and public health area are among the top priorities – there is on going process of harmonization.

Toys trough the History, The magical figures to video games

The development of today's term about the toys originated in the mid-16th century and one of the first designers considered Rene Decart, who created a mechanical figure of a young girl, to show his own understanding of humans as perfect machines.

Any subsequent research on the development of toys quickly shows that the toys are rarely mentioned in historical reviews and in comparative studies of different cultures. That does not mean that there weren't things for playing. English sociologist Braille Sutton Smith argues that long-ago, in tribal societies, for the girls there wore made dolls, and for boys bow and dart. Children played with mud, twigs and stones and from that wore making copies on the house. Original understanding of the game is evident even today: in addition to the precious action heroes and video games, many young children still play in the sand and mud.

What sociologist says it that the early usage of toys is explained by the social character - it's part of education which is implemented

by the adults and a way that children's communicate. The game, which prevailed in history, was played with other children, not playing with toys. Even today's children prefer to play with others children on their age, they are often forced to play alone with their toys. Richer their parents are, the children are staying home and playing with expensive toys, to keep them safe, rather than hang on unsafe streets. Also, today's kids are the only child in the family, or the difference in years between them is few years because of the different way of family planning, and even the way the game is quite different in relation to children from the time of the creation of civilization.

Pedagogy of John Locke

What we know about the toys from that period is usually related to age and religious rituals, although there is some evidence that in some occasions there were used an additional sacred items and given to children to play with them. For example, a small faded wooden figure that was representing the old man - Lord of the South American tribe Kadaveo Indian, children could use as a toy. Dragon or masks were also part of religious ceremonies, and children sometimes used as toys. Invention of the things that would be used exclusively for playing for the children was not fashionable, i.e. toys are not felt as an essential part of growth and education in the social community.

Even gradually in 17th and completely in the 18th century, a teacher beginning to recognize the children's game and toys as a suitable tool for education. Until then the toy is an expression, used to denote product without higher value-it was not so connected for Children, as much for cheap items and sundries. The modern word

toy has retained something of the traditional sound of invalidity. Englishman John Locke is usually attributed to the idea that toys are not ordinary things and that to the children should be given to have fun and be educated. Its Locke popularization of cubes with letters, those became known as Locke cubes and were used for literacy. Locke work with toys was driven by the idea of children being removed from the street because they believed it was a place of rudeness and of vices.

Although there is evidence that moving machines were used as circus entertainment attraction for the elite nation since 1400 year, even from the 18th century begins production of the first toys. They were things that entertained children and the older like: the moving ducks that doorknob, dogs barking, other figures playing various musical instruments, small birds singing and jumped out of the box, small dwarf in which rural workers are moving, dolls calling their mother...

In the late 18th century is recognized far more serious approach of making educational toys and games, as were maps for learning geography, history and astronomy. Particular puzzles were invented in 1760 in order to facilitate the learning of the basic assembly. Manufacturers of this type of toys are advertised with the slogan "Connect the useful with fun. In the next century is conceived the development of international market of toys, whose manufacturers were located in England and Germany. According to John Bruer, a historian at Yale, "Suppliers such toys were selling much more than entertaining one. They sell social morality which emphasized the value, honesty and individual effort.

In the early 20th century, especially the second half is characterized with technological acceleration which will also be reflected of the toys and they will make a special industry.

Consumer society, the cult of Christmas toys and Santa Claus in combination with modern technical achievements, whose product is a typical video games and computers, bring the toys in place which Decart, Locke and Frebel could not even dream of.

Toys in Macedonia

The situation in Macedonia is not different. The former toys are replaced with video games where there is only violence, and on market for toys, shops and stalls are further filled with toys which may seriously endanger life and health of children and are mainly produced in China. According to information obtained by the research team of “Journalists for children and women rights and environmental protection”, Macedonia is one of few countries in the region in which there is no production of toys. Namely, the results from our study show that in Macedonia there are 10 companies registered to import toys and dealing with that activity. Of these, 7 companies imported 50 brands of toys that meet European safety standards for toys, while the other three companies are registered for toys imported products with suspicious composition, i.e. toys that are mostly with unclear origin. However, according to analysts, the problem on the toys market is not with those importers whose toys pass legal duties, and demonstrated safety certificate issued by the State Sanitary and Health Inspectorate who are distributed to the shop. The problem is with those toys that come illegally in the Macedonian market and represent 70 percent of the Macedonian market toys. Evidence of this is the large number of toys that are on the market which are on the list of prohibited products to the EU, known as RAPEX, (http://ec.europa.eu/consumers/dyna/rapex/rapex_archives_en.cfm). Namely, EU RAPEX list is the one that contains products that do not meet the standards prescribed in the EU and are forbidden for distribution, which list once a week is supplemented by new products which composition proved harmful chemicals that are dangerous for children health. The team of researchers that work on this project found around 20 toys from RAPEX list in the stores

in Macedonia. (Some of these toys are listed on the end of this book)

In the shops are freely sold toys manufactured in the Far East, and which may seriously endanger life and health of children. Here are included a plastic musical swings, bath- ducks and carpet puzzles. Just as an illustration, the European Commission RAPEX list placed the swing as dangerous one, otherwise produced in Hungary, despite stating that the product is dangerous because there is serious risk of suffocation because the child's head can easily become stuck. Besides the image of three rubber ducks for bathing, produced in China, there is a for the mentioned toys that contains phthalate softener, which for years is already dropped from use because they damage the liver, kidneys, and in the organism can act as a female hormone estrogen that is harmful to the human development and acting on the reproductive system. On the list there were found the favourite baby toys, the carpet puzzles where babies are lying during the game and often put them in the mouth. Besides their picture stands warning from the EU which says that this puzzles contain dangerous and irritating substances that can act on skin and central nervous system.

These are just a fraction of the examples that toys which are subject under the Directives for toys and relevant European standard EN 71, here are freely sold. One reason is the non-harmonized legislation, namely that which applies to European Union countries, according to the law, does not have validity in Macedonia. Therefore, in contrast to European countries that have rigorous inspections and quality checks and trying to control the huge import of toxic toys, in Macedonia that is almost mission impossible.

Definition of toy

According to regulations of the Republic of Macedonia, " Law for safe products", children toy is any product or material produced and intended for playing children under the age of 14. It may be released into circulation only if they do not threaten the safety and health of children or on third parties and it is used in a predicted / intended way.

- Each toy, taking into account the period during which the toy can be used before, its circulation must meet basic safety and health conditions prescribed by law. (By "put into circulation" means the sales and free distribution of the toy).

- If the toys do not meet basic safety requirements regarding the physical, mechanical, chemical, electrical and hygienic properties, they can not be released into circulation.

- They may not contain radioactive elements or substances.

Properties that may / may not contain the toys are prescribed by the Minister of Economy in accordance with the Minister of Health.

Labels in toys

In order to reduce the risks of using the toys relating to safety and health, toys must be accompanied by appropriate clearly visible warnings and written warnings.

According the law it states that each toy that is found in market, or will be released into stores must contain a declaration that contains information that is true, clearly visible and readable, written in Macedonian language and Cyrillic alphabet. Besides the Macedonian language it is simultaneously possible that the declaration is in another language which is easily understandable for

the consumer. Under the Consumer Protection declaration it must contain the following information:

- name of the product, or name under which the product is sold;
- composition of the product;
- way to maintain the product;
- way to use the product;
- industrial design, trademark or product label, if is considered as an important element of the product;
- date of production and expiry, if it is prescribed;
- name and address of the manufacturer or the merchant, if it has trademark for the product, and for the importer (full address of the importer) and country of origin;
- warning of possible danger in using, if such a threat exists;
- statement by the manufacturer for altered properties of the products ingredients of parts and accessories, or the type of the changes and
- statement of the manufacturer of products for compliance with the prescribed conditions;

For the declaration's data on imported products it is importer's responsibility. The contents of the declaration for individual products or group of products it is prescribed by the Ministry for economy, who is responsible for the proper area.

As it can be seen, the declaration states only the name of the importer and exporter, the origin of the toy and its name. (According our law on the declaration must be the name of the company who export the toys, and the name of the company who import the toys i.e. the exporter is Play Mobil from Deutschland and importer is Atlantis from Macedonia)

The problems with labels

Even though the customs administration said that their job is to determine if the goods that are imported have all the necessary documentation, i.e. health sanitary safety, and if the number of documents corresponding to the number of imported toys, however most of the toys in sales comes through illegal roads.

In contrast to European Union countries where the 83 different toy items were removed from market, during 2010, among them American brand "Fisher-Price" with suspicion that they have too much lead in paint, most Macedonian stores have a huge number of toys from this manufacturer.

Importers of this brand, meanwhile, were complaining that can not pull off the dolls from sale, even they were informed of the withdrawal of them in the EU, because most of these toys are not imported directly from the company, but from another firm that has the franchise to work on the Balkans. However, the inattention of the parents while purchasing toys is actually playing with children's health. If toy do not have a declaration on the manufacturer, quality and composition, it should not be purchased because it is very likely to be harmful to health. So what parents should be careful when they are buying toys does the label have the following data:

- Does the toy have declaration that gives details for the manufacturer, country of origin, importer, distributor, quality, composition, and production date, method of use, maintenance or storage of the product?

- Does the toy have a warning about the harmful or dangerous actions, depending on age (an age limit when children can use the toy).

- When buying plastic toys people should be careful if there is written that the product is PVC FREE, and NON TOXIC. On the

colored toys the declaration should contain the following - it is used a non-toxic safe colour.

Who is responsible for toy safety?

The Ministries of Economy, Health Care, Labor, and Social Policy have responsibility for the environmentally sound management of toxic chemicals. In addition, the Agency for Labor Medicine and the Ministries of Agriculture, Forestry and Water Management; and Urban Planning, Construction and Environment play a role in this issue area. Inter-ministerial cooperation on product and chemical safety is however limited.

Ministry of Health and Ministry of Economics are only responsible for the accuracy of those shipments that enter the country legally and which are planned to be sold at certain places. Laboratory analysis are performed in certified laboratories, i.e. The National State Inspection and after there are checked there is permission for the toys to be released in the markets. "The label CE should be a guarantee in terms of accuracy, but the toy should have a health certificate from the manufacturer as well" – says from the Ministry of Health and add that annually are detected about 3% defective imported toys, and failure was addressed to the volatility of colors and plucking the hair of dolls.

Toy manufacturers often invest in marketing and new production, but not in research on the impact they have on children. About the quality of the products, that pass daily through the hands of boys and girls, is controlled by sanitary inspection, but almost no one deals with the question of what is the toy's impact on children.

Psychologist Aneta Penovska says that manufacturers of toys are not particularly interested to participate in improving the quality

of their products. Toy just is not a matter for the game, it contained much importance –from who was given, how to be use, to its role in the life of the child. The connection of the situation of children and the demands of adults in relation to them are diffracted through toys. Experts note that the toy can sometimes be a companion in solitude, and sometimes can be wonderful source of research and discoveries.

Toys have their place in the family, science, technology, market, economics, marketing, and in the education too. They send many messages that are directed to children - from the worst, when the toy is subject to agreement for the drinking milk, good behaviour and grades, to the ambitious desire for their child to learn something.

The latest research in the world shows that children do not play creatively, they have problems in communication and they don't learn to control their behaviour during the game or to respect the others they play with. Some of this could be avoided if the children are in contact with good toy.

Prohibited in the EU, approved in Macedonia?

Toys that are banned in the EU can be found in Macedonia in almost every shop. Some of them are the following:

Rubber toys - "Yellow Ducks"

Country of origin: China.

Danger: chemical risk. This toy is a hazardous chemical risk because 40.5% of the weight is disononil phthalate isononil (DINP), which exceeds the allowed maximum of 0.1 percent of the allowable weight.

Ducks that drags and emit sounds

Country of origin: Netherlands.

Danger: risk of poisoning.

This toy is a risk of poisoning for the children because it contains excessive amounts of lead and chromium in red color (618mg/kg of lead, chromium 113mg/kg).

Toys that emit sounds while pressing

Country of origin: China.

Danger: breathlessness and chemical risk.

The product is a real risk of suffocation because the mechanism for playing during the tests is separated and stumble in the cylinder in to the small parts. This toy is a serious chemical risk because they contain phthalate 31.9 percent, and it is qualified as the second category of toxin degree for the raw materials.

Baby Fences

Country of origin: Italy.

Danger: chemical risk.

This product is a serious chemical risk due to the fact that the plastic parts of the products contain excessive amounts of phthalate ester DEHP, 20,8% from the weight of the product.

Computer games

What concerned lately is the fact that computers completely pushed aside the toys! Rather than playing with dolls and trucks, or with each other, girls and boys are becoming friends with the machine.

Technology developments and the increased presence and availability of computers in everyday children's life directly reflect on the way and content of the games. JCWE survey, which has been fulfilled from more than 500 parents, shows that a child that is 6 years old during the working day spends about 105 minutes front of the computer, while during the weekend that period increased by 50 minutes.

Albanian version

Gjendja me lojërat në Maqedoni

Boton

Gazetarët për të drejtat e grave dhe fëmijëve si dhe mbrojtjen e mjedisit jetësor

Natasha Dokovska
Aleksandra Nakova
Aleksandra Karaivanova
Filip Spirovski
Ilmie Hoxha

Botoi : **KARAKIROV doo**
Tirazh 500
Shkup, mars 2011
www.detstvo.org.mk

Lodrat nëpërmjet historisë

Nga figurat magjike deri te video lojërat

Zhvillimi i nocionit të sotëm për lodrat rrjedh nga mesi i shekullit 16-të dhe një nga konstruktorët e parë konsiderohet Rene Dekarti, i cili krijoi një figurë mekanike e një vajze të re, për të treguar kuptimin e vet për njerëzit si makina të përsosur. Ndonjë hulumtim të mëvonshëm në zhvillimin e lodrave, shpejt tregon se lodra janë përmendur shumë rrallë në shqyrtimet historike dhe studime krahasuese të kulturave të ndryshme. Kjo nuk do të thotë se nuk ka pasur gjëra që ndonjëherë kanë luajtur. Sociologu anglez Brajon Saton Smit thotë se nga kohërat e mëhershme, në shoqëritë fisnore, për vajzat kanë bërë kukulla, ndërsa për djemtë hark dhe shigjetë. Fëmijëve ka luajtur me baltë, nga degëzat dhe gurrëzat kanë bërë kopje të shtëpive. Kuptimin fillestar për lojën është e dukshme edhe sot: përveç heronjve aksionar të çmuar dhe video-lojërat, shumë fëmijë të vegjël ende luajnë në rërë dhe baltë.

Fillim i përdorimit të lodrave sociologët e shpjegojnë me karakterin social - kjo është pjesë e edukimit të cilën e zbatojnë të rriturit dhe komunikimit në mes fëmijëve. Loja e cila mbizotëronte në histori ishte loja me fëmijët e tjerë, e jo loja me lodra. Edhe pse fëmijët e sotëm kanë dëshirë më shumë të luajnë me të rriturit, shpesh janë të detyruar të luajnë vet me lodrat e veta. Sa prindërit janë të pasur, aq edhe kjo dukuri me ndihmën e lodrave të shtrenjta fëmijët qëndrojnë brenda dhe luajnë më sigurt, në vend të shoqërohen në rrugët e pasigurt. Gjithashtu, fëmijët sotëm

kanë më shumë të dobëta, ose dallimi në vite në mes të vëllezërve dhe motrave është për shkak planifikimit familjar të ndryshëm, edhe mënyra e lojës është mjaft e ndryshme në lidhje me fëmijët nga koha e krijimit të civilizimit.

Pedagogjia e Xhon Lok

Ajo që ne dimë për lodra nga ajo periudhë është e lidhur zakonisht me moshën dhe ritualeve fetare, edhe pse ka të dhëna se në disa raste objektet e shenjta që i kanë përdorur, si shtesë ju është dhënë si dhurata fëmijëve që të luajnë me ato. Si shembull, një figurë e gdhendur e drurit që përfaqëson Njeriun e Vjetër - Zoti i fisit jug-amerikan, Kadaveo Indian, fëmijët mund të përdorin si lodër. Kuçedra apo maska, gjithashtu ishin pjesë e riteve fetare, dhe fëmijët ndonjëherë i kanë përdorur si lodra. Të çpikunit e gjërave që do të përdoren vetëm për fëmijët të luajnë nuk ka qenë në modë, dmth lodrat nuk janë ndjerë si një pjesë thelbësore e rritjes dhe edukimit në komunitetin shoqëror.

Gradualisht në shekullin 17-të, dhe plotësisht në shekullin e 18-të, disa arsimitarë filluan të njohin lojën fëmijërore i lodrat si mjete të përshtatshme për edukim. Deri atëherë termi lodër është përdorur për emërtimin e produktit pa vlerë të madhe, nuk ishte i lidhur ngushtë për fëmijët, si mjete të lira dhe sendesh. Termi modern lodër, ka ruajtur diçka nga theksi tradicional të pavlefshëm dhe të trivialitetit. Anglezit Xhon Lokut zakonisht i përshkruhet ideja se lodrat nuk janë shpifje e zakonshme dhe se fëmijët duhet t'iu jepet të lozin dhe edukohen. Lokut i përshkruhet popullarizimin i kubeve me

shkronja të cilët u bënë të njohur si kubet e Lokut, që janë përdorur për arsimim. Puna e Lokut me lodrat ishte e nxitur nga ideja që fëmijët të largohen nga rruga, sepse u llogariste si vend i brutalitetit dhe veseve. Edhe pse ka prova se makinat e lëvizshëm janë përdorur si atraksion panairi dhe cirku për argëtim të elitës qysh më vitin 1400, madje në shekullin 18-të fillon prodhimi i lodrave të parë.

Ato shpikje të cilët argëtuuan fëmijët, por edhe të moshuarit, ishin: rosat e lëvizshme që kvakojn, delet që bëjnë bee, qen që lehin, figura të ndryshme që bëjnë tinguj të ndryshme të instrumenteve muzikore, zogj të vegjël që këndojnë dhe kërcejnë jashtë nga kutia, punime xhuxheste në të cilën artizanalet fshatare lëvizin, kukulla që thërrasin nënë,... Në fund të shekullit 18-të është e njohur një qasje më serioze për të bërë lodra edukative dhe lojna, siç ishin hartat për të mësuar gjeografi, histori dhe astronomi.

Enigma të veçanta u shpikën në vitin 1760, më qëllim për të lehtësuar mësimin e mbledhjes themelore. Prodhuesit e këtij lloji të lodrave reklamuan me moton "lidhni dobinë me argëtimin". Në shekullin e ardhshëm është konceptuar zhvillimi i tregut ndërkombëtar të lodrave, të cilët prodhues ishin të vendosura në Angli dhe Gjermani. Sipas fjalëve të Xhon Bruer, historian nga Jeli, "Furnizuesit me lodra të tilla kanë shitur më shumë se mjetet argëtuese. Ata shesin moral shoqëror moshatar i cili theksoi vlerën, drejtësinë dhe përpjekjen individuale".

Fillim të shekullit 20-të, veçanërisht në gjysmën e dytë, karakterizohet nga nxitimi teknologjik të cilat do të pasqyrohen në lodra dhe ata do të bëjnë një industri të veçantë. Shoqëria konsumuese, kultin e lodrave të Krishtlindjeve dhe Baba

Dimrin në kombinim me arritjet moderne teknike, të cilit produkti është një video lojë tipike dhe kompjuterët, lodrat i sjellën në një vend ku Dekarti, Loku dhe Frebel që as nuk mund të ëndërronin.

Lodra në Maqedoni

As gjendja në Maqedoni nuk është ndryshme. Lodrat e mëhershme janë zëvendësuar me video lojëra ku ka vetëm dhunë, dhe në tregun për lodra, dyqanet dhe tezgat janë të mbushura edhe më tej me lodra të cilat mund të rrezikojnë seriozisht jetën dhe shëndetin e fëmijëve, të cilat janë prodhuar kryesisht në Kinë. Sipas informatave të marra nga ana e ekipit hulumtues të gazetarëve për të drejtat e grave dhe të fëmijëve dhe mbrojtjen e mjedisit, Maqedonia është një nga vendet e rralla në rajon në të cilin nuk ka prodhim të lodrave. Pikërisht, rezultatet e studimit tonë tregojnë se në Maqedoni ka 10 kompani të regjistruara për të importuar lodra dhe që merren me atë aktivitet. Nga këto, 7 kompani, importojnë 50 marka botërore të lodrave që përmbushin standardet evropiane të sigurisë për lodra, ndërsa tre kompanitë tjera, janë të regjistruar për importimin e lodrave me përbërje të dyshimtë, lodra të cilëve nuk ju dihet prejardhja. Megjithatë, sipas analistëve të tregut për lodrat problemi nuk është me ata importues të cilat lodra kalojnë doganën, dhe nga tregimi i certifikatës për siguri e lëshuar nga Inspektorati shtetëror sanitar dhe shëndetësor, distribuohen në treg. Problemi është me ato lodra që vijnë ilegalisht në tregun e Maqedonisë dhe përfaqësojnë 70% e lodrave në tregun e Maqedonisë.

Dëshmi për këtë është numri i madh i lodrave që janë në treg të cilat janë në listën e produkteve të ndaluara në BE, i njohur si RAPEX (http://ec.europa.eu/consumers/dyna/rapex/-rapex_archives_en.cfm). Në të vërtetë, lista RAPEX e Bashkimit Evropian është lista në të cilën gjenden prodhimet

që nuk i përmbushin standardet e përshkruara në BE dhe janë të ndaluara për distribuim, listë e cila një herë në javë, plotësohet me produkte të reja, në përbërjen e të cilave kanë kimikalje të dëmshme që janë të rrezikshme për shëndetin e fëmijëve. Ekipi i studiuesve të cilët punojnë në këtë projekt kanë gjetur rreth 20 lodra të cilët gjenden në listën RAPEX, ku janë të pranishëm edhe nëpër dyqane në Shkupit.

Nëpër dyqanet lirshëm shiten lodra për fëmijë të prodhuara në Lindjen e Largët, dhe të cilat mund të rrezikojnë seriozisht jetën dhe shëndetin e fëmijëve. Bëhet fjalë për luhatëset plastike që këndojnë, rosat për larje dhe qilim enigmatik. Vetëm për ilustrim në listën RAPEX e Komisionit Evropian, është vënë luhatësja, ndryshe e prodhuar në Hungari, në të cilën shkruan se: prodhimi është e rrezikshme sepse ekziston rrezik nga gulfimi, sepse koka e fëmijës mund shumë lehtë të ngecë. Afër fotografisë të tre rosave të gumës për larje të prodhuar në Kinë, qëndron një paralajmërim se lodrat e sipërpërmendura përmbajnë zbutës ftalat, i cili me vite të tëra hedhen nga përdorimi për shkak se e dëmtojnë mëlçinë, veshkat, dhe në organizëm mund të veprojnë si një hormon femëror estrogjen që çrregullon zhvillimin dhe ndikon mbi sistemin riprodhues. Në listë gjenden edhe lodra e pëlqyera të foshnjave, enigmatikët shpuzore në të cilët foshnjat shtrihen dhe ku shpesh gjatë lojës i vendosin në gojë. Afër fotografisë së tyre qëndron paralajmërimi nga BE në të cilën shkruan se enigmatikët në vete përmbajnë substanca të rrezikshme dhe irrituese që të mund të veprojnë në lëkurë dhe në sistemin nervor qendror.

Këto janë vetëm një pjesë e vogël e shembujve, që lodrat të cilat nuk janë nën direktivat dhe standardet përkatëse

evropiane EH 71, këtu tek ne lirshëm shiten. Një arsye është e legjislacioni i pa harmonizuar, domethënë ajo që vlen për vendet e BE-së, sipas ligjin nuk duhet dhe nuk vlen në Maqedoni. Prandaj, ndryshe nga vendet e Evropës, që me inspektimet dhe kontrollet rigorozë të cilësisë janë përpjekur të qetësojnë importin e madh të lodrave toksike, në Maqedoni është pothuajse mision i pamundur.

Mos blej lodra pa deklaratë

Sipas rregullave ligjor të Republikës së Maqedonisë, lodër fëmije është çdo produkt ose material të prodhuar dhe të destinuara për të luajtur fëmijët nën moshën 14. Ajo mund të lëshohet në qarkullim vetëm nëse nuk rrezikojnë sigurinë dhe shëndetin e fëmijëve apo të palëve të treta, në qoftë se e përdorimi sipas mënyrës së planifikuar/parashikuar. Çdo lodër, duke marrë parasysh periudhën gjatë së cilës lodra mund të përdoret, para se të lëshohet në qarkullim, duhet të plotësoj sigurinë themelore dhe kushtet shëndetësore të parashikuara me ligj. (Nën "lëshim në qarkullim" nënkupton shitjen dhe shpërndarjen e lodrës). Në qoftë se lodrat nuk i përmbushin kërkesat themelore të sigurisë lidhur me vetitë fizike, mekanike, kimike, elektrike dhe higjienike, ata nuk duhet të vihen në qarkullim. Ata nuk duhet të përmbajnë elemente apo substanca radioaktive. Vetitë të cilët mund/nuk mund të përmbajnë lodrat janë të përcaktuara nga Ministri i Ekonomisë, në përputhje me Ministrin e Shëndetësisë. Në mënyrë për të reduktuar rrezikun e përdorimit të lodrave në lidhje me kushtet e sigurisë dhe shëndetësor, lodrat duhen të

shoqërohet me paralajmërimin e duhur të qartë të dukshme e shkruar dhe vërejtjet. Edhe pse në ligj, me rigozitet qëndron se çdo lodër që do të gjenden në treg, dmth do të lëshohet në qarkullim, duhet të përmbajë një deklaratë që do të përmbajë të dhëna të vërteta, qartë të dukshme dhe të lexueshme, e shkruar në gjuhën maqedonase dhe alfabetin cirilik. Mundet që përveç në gjuhën maqedonase deklarata të jetë edhe në gjuhë tjetër që lehtësisht të jetë i kuptueshme për konsumatorin. Sipas ligjit për mbrojtjen e konsumatorit, deklarata duhet ti përmbaj këto të dhëna të mëposhtëm:

- o emri i produktit, ose emri nën të cilën produkti shitet;
- o përbërja e produktit;
- o mënyra e mirëmbajtjes së produktit;
- o mënyra e përdorimit të produktit;
- o dizajni industrial, markë tregtare ose etiketa e produktit, nëse konsiderohet si një element i rëndësishëm i produktit;
- o data e prodhimit dhe data e skadimit, nëse është e përshkruar;
- o kompania dhe adresa e prodhuesit përkatësisht tregtari, nëse ka markë tregtare për prodhimin dhe paraqitet si prodhues, ndërsa për prodhimet e importuar kompania dhe adresa (adresa e plotë e importuesit), si dhe vendi i origjinës;
- o paralajmërim për rreziqe të mundshme gjatë përdorimit, në qoftë se ekziston një rrezik i tillë;
- o deklaratë nga prodhuesi për ekzistimin e ndryshimit të vetive të prodhimit, përbërja e pjesëve dhe shtesat, përkatësisht për çfarë ndryshimi bëhet fjalë, dhe
- o deklaratë nga prodhuesi për përputhshmërinë e prodhimit me kushtet e përcaktuara;

Të dhënat e deklaratës së produkteve të importuara, përgjegjës është importuesi. Përmbajtja e deklaratës për produktet individuale apo grupe të produkteve përcakton ministri përgjegjës për fushën e duhur.

Për fat të keq, një deklaratë të lodrave në Maqedoni, duket kështu:

Siç mund ta shikoni, në deklaratë shkruan vetëm emri i importuesit dhe eksportuesit, origjina e lodrës dhe emri i saj. a thotë vetëm emrin e importues dhe eksportues, origjina e lodrës dhe emrin e saj.

Edhe pse nga administrata e doganave thonë se puna e tyre është për të përcaktuar nëse mallra të cilat janë të importuara kanë të gjithë dokumentacionin e nevojshëm, si shëndetësor gjegjësisht sigurinë sanitare, si dhe numri i dokumenteve, korrespondon me numrin e importuar, megjithatë shumica e lodrave në shitje vjen pas rrugëve të paligjshme.

Ndryshe nga vendet Evropiane, ku nga oferta e lodrave intezivisht tërheqin 83 artikuj të ndryshme nga kompania amerikane me renome "Fisher-Price" me dyshimin se kanë shumë plumb në ngjyrë, shumë shitore në vend, ofrojnë ende lodra nga ky prodhues. Importuesit e kësaj marke, ndërkohë, ankohen se nuk mund të tërheqin lodrat nga shitja, edhe pse të informuar për tërheqjen e njëjtë në vendet e BE-së, për shkak se shumica e këtyre lodrave nuk janë të importuara direkt nga kompania, por nga një tjetër kompani që ka franshizën për punë si psh në Ballkan.

Megjithatë, pakujdesja e prindërve gjatë blerjes së lodrave në të vërtetë është lojë me shëndetin e fëmijëve. Nëse lodrat

nuk kanë deklarata, e cila duhet të përmbajë të dhëna për prodhuesin, cilësinë dhe përbërjen, nuk duhet të blihen, sepse është shumë e mundshme që të jenë të dëmshme për shëndetin. Pra, çfarë duhet që prindërit të kenë kujdes kur blejnë lodra është nëse ai ka të dhënat e mëposhtme:

- o A ka lodra një deklarata e cila përmban të dhëna për prodhuesin, vendin e origjinës, importuesi, distributori, cilësinë, përbërjen, data e prodhimit, mënyra e përdorimit, mirëmbajtjen apo ruajtjen e produktit.

- o A ka lodra një paralajmërim në lidhje me veprimet e dëmshme apo të rrezikshme, në varësi të moshës (një limit moshe kur fëmija mund ta përdor atë lodër).

- o Gjatë blerjes të lodrave plastike duhet të jenë të kujdesshëm në atë që të shkruhet se produkti është PVC FALAS, ose NON TOXIC. Në lodrat e ngjyrosur në deklarata duhet të jetë e shkruar se është përdorur jotoksike, dmth ngjyrë të sigurt.